

Mladen Kotarac je omenil monitoring NATURA 2000 vrst in notranjo conacijo NATURA 2000 območij ter povprašal ali so člani društva pripravljeni sodelovali v morebitnih prihodnjih projektih na to temo. Prisotni so se načeloma soglasno pritrdili. Povprašal je tudi o željah članov glede predstavitve kačjih pastirjev na spletnem BioPortalu. Prisotni so se strinjali, da je treba internetno stran najprej pogledati in o zadevi premisliti.

Tomi Trilar je predlagal, da se pripravi enotna PowerPoint predstavitev društva za različne potrebe. Za to je zadolžena Nada Labus, Ali Šalamun pa ji pošlje material.

Dogovorili smo se še, da bo naslednji sestanek marca 2005, opomnik in vabilo pa pošlje Alja Pirnat.

Zaključni del sestanka je bil zelo barvit, saj so svoje digitalne fotografije kačjih pastirjev predstavili Anže Brejc, Dušan Klenovšek in Alijana Pivko-Knežević. Navdušeni nad dobrimi posnetki smo sestanek zaključili na tradicionalni lokaciji – v Emonski kleti.

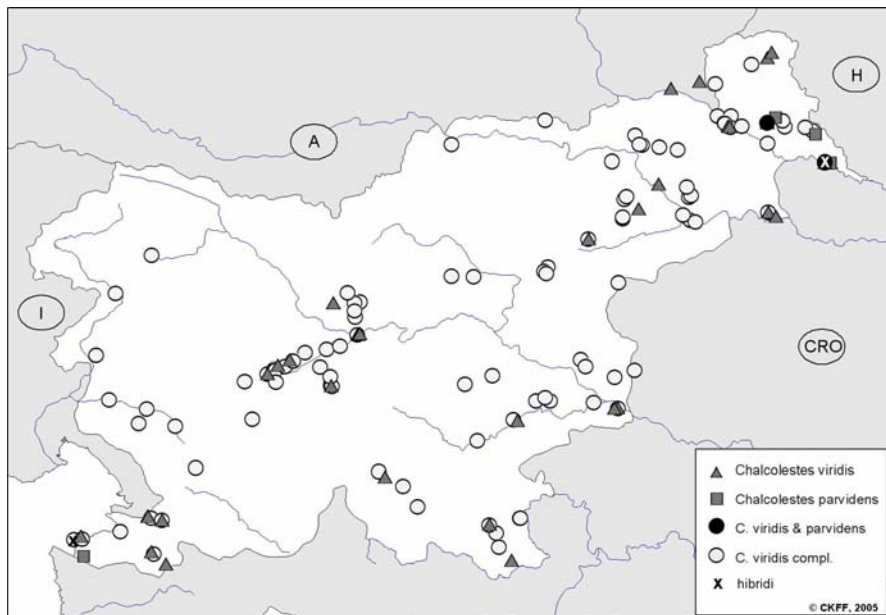
(A. ŠKVARČ)

PRELIMINARNO POROČILO O POJAVLJANJU PRESENETLJIVE PAZVERCE *CHALCOLESTES* *PARVIDENS* ARTOBOLEVSKI 1929 V SLOVENIJI

Sistematika kompleksa zelene in presenetljive pazverce (*Chalcolestes* complex) je med sicer dokaj raziskano favno evropskih kačjih pastirjev nejasno določena. Zaplete se že pri rodu, saj ga mnogi še vedno opredeljujejo kot rod zverc (*Lestes*, Leach 1815), nekateri pa ga predvsem zaradi razlik v larvalnih znakih označujejo kot samostojen rod pazverc (*Chalcolestes* Kennedy, 1920). Nenazadnje je bila presenetljiva pazverca tudi opisana kod vzhodna podvrsta (*Chalcolestes viridis parvidens* Artobolevski, 1929), avtor pa je verjel v delitev na rodova *Lestes* in *Chalcolestes*. Glede na spoznanja italijanskih kolegov (DELL'ANNA et al., 1996) ter njihovo predstavitev problematike na nekaj srečanjih smo slovenski odonatologi kmalu povzeli delitev kompleksa na dve vrsti v ločenem rodu - torej zeleno pazverco *Chalcolestes viridis* (Vander Linden, 1825) ter presenetljivo pazverco *Chalcolestes parvidens* Artobolevski, 1929.

V Atlasu kačjih pastirjev Slovenije (KOTARAC, 1997) sta zelena in presenetljiva pazverca še obravnavani skupaj, vendar so že bila znana tri najdišča presenetljive pazverce iz prekmurskih gramoznic (oktober 1995, M. Kotarac). Primerki in slike presenetljive pazverce so se žal izgubili, tako da z izjemo zapisanega v Atlasu dolgo nismo imeli nobenega materialnega dokaza o obstoju vrste pri nas. Zaradi slabega poznavanja je bil takrat kompleks obeh vrst uvrščen na Rdeči seznam kot slabo poznan (DD). Od takrat se je pri nas spremenilo bore malo, le zapisi o najdbah vrst so včasih vsebovali poudarek, da je najdeni samček res zelena pazverca, ne pa nedoločen pripadnih kompleksa vrst. Ločevali smo le odrasle samčke, kot zakleto pa so se pojavljale večinoma samice, pa še te, kot tudi redki samci, so bile velikokrat še sveže preobražene, tako da so se zadki in cerki vse preradi pomečkali. Vseeno pa se je pokazalo, da zelena pazverca prevladuje in v novem Rdečem seznamu (Ur. l. RS 82/02) je le še presenetljiva pazverca označena kot neopredeljena vrsta (I). Medtem so bili primerki presenetljive pazverce odkriti tudi na Hrvaškem (FRANKOVIČ, 1997a; 1997b; OLIAS & SERBEDIJA, 1998; M. Bedjanič, neobjavljeno), vendar tematika dolgo ni vzbujala posebne pozornosti - ne pri nas, ne v tujini.

A potem je internet in seveda kačjepastirska mailing lista lani poleti (julij 2004) pripomogla k popularizaciji problema. Matjaž Bedjanič je provokativno vrgel rokavico s hipotezo, da presenetljive pazverce v Sloveniji sploh ni! Seveda z vabilom, da člani Slovenskega odonatološkega društva dokažejo nasprotno. Za gajbo!... Izziv je bil zadosti velik, da nas je nekaj namenilo kanček več pozornosti jesenskemu grmovju ob primernih vodah. Urška Ferletič je že julija nabrala nekaj primerkov, vendar so bili po pregledu vsi določeni kot zelena pazverca, le nekaj osebkov pri Strunjanu je kazalo hibridne znake. Septembra pa se nismo več pustili presenetiti. Ali Šalamun je našel prvega samčka ob grmovju na južnem robu Sečoveljskih solin in mu seveda odtrgal cerke, zato je bilo treba za dva nova, cela in dokumentirana samca brskati še dobro uro ob presušenem kanalu, kjer je Urška pazverce že opazovala. Tudi Matjaž je v želji, da bi sam prislužil obljubljeno gajbo našel presenetljivo pazverco ob dveh mrtvicah Mure zahodno in južno od Petišovcev. Za povrh smo bolje pogledali tudi ostale ujete pazverce, ki so večinoma še vedno zelene, da pa je možno tudi ločevanje samic, potrjujejo pregledani primerki iz zbirke Alje Pirnat.

SLIKA 1: Preliminarni rezultati raziskav razširjenost zelene *Chalcolestes viridis* in presenetljive pazverce *C. parvidens* v Sloveniji. Večina lokalitet je označena kot »*Chalcolestes viridis* kompleks«, ker nimamo natančne potrditve pojavljanja posameznega taksona oz. dokaznih primerkov.

Pojavljane presenetljive pazverce v Sloveniji je torej ponovno tudi materialno potrjeno. V skladu s predvidevanji živi ta vrsta pri nas v Prekmurju in v Slovenski Istri, kar se ujema z novimi ugotovitvami o razširjenosti obeh vrst v Evropi, kjer sta se problema lotila nemška kolega Marko Olias in Florian Weihrauch.

Seveda pa zgolj ponovna potrditev pojavljanja še ne ponuja odgovora na vsa vprašanja - priložnosti za zanimive najdbe je še vedno dovolj. Kakšna je razširjenost presenetljive pazverce v Sloveniji? Med območji, kjer so možne najdbe smo že omenjali tudi Vipavsko dolino. Kakšna je situacija v dolini Ribnice, pa v Beli Krajini? Kako je s hibridi in s simpatričnim pojavljanjem obeh taksonov na istih lokalitetah? Kakšne so ekološke razlike med vrstama? Dell' Anna in ostali npr. pišejo o razlikah v višku zadnje levitve, ki naj bi bila pri presenetljivi pazverci *C. parvidens* v tretjem tednu junija, pri zeleni pazverci *C. viridis*. pa skoraj mesec kasneje.

Omenjajo tudi razliko v višku dnevne aktivnosti na isti lokaliteti - presenetljiva pazverca naj bi bila najbolj aktivna okoli 12:00 h, zelena pa dve uri kasneje, okoli 14:00 h...

In kakšne so pravzaprav morfološke razlike? Naj povzamemo najvažnejše:

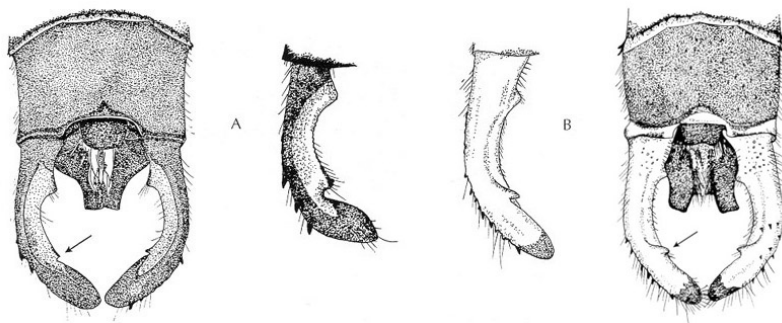
Zelena pazverca *Chalcolestes viridis*

SAMČEK: Cerki temnejši, počrnjeni od konice navzgor po zunanji strani, lahko po celi dolžini cerka. Notranji zob izrazit, tudi izrastek na bazi cerka izrazit. Notranja cerka bolj skupaj. SAMIČKA: Trni na spodnji strani leglice manjši (SLIKA 1A, 2A).

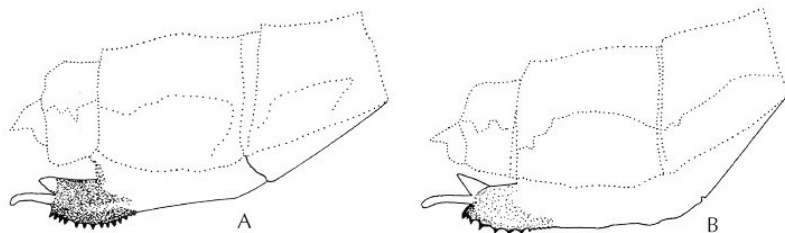
Presenetljiva pazverca *Chalcolestes parvidens*

SAMČEK: Cerki svetlejši, očrnjeni le na koncu, zobec majhen in v bistvu izrastek na zgornji strani cerka. Izrastek na bazi cerka je manjši. Notranja cerka razmaknjena. SAMIČKA: Trni na spodnji strani leglice večji (SLIKA 1B, 2B)

Poleg tega naj bi imela ličinka presenetljive pazverce *C. parvidens* zobec na prvem segmentu labialnega palpa manjši kot zelena pazverca *C. viridis*.

SLIKA 2: Zadkovi priveski zelene *Chalcolestes viridis* (A) in presenetljive pazverce *C. parvidens* (B). Povzeto po JÖDICKE (1997).

SLIKA 3: Trni na spodnji strani leglice zelene *Chalcolestes viridis* (A) in presenetljive pazverce *C. parvidens* (B). Povzeto po JÖDICKE (1997).

Z združenimi močmi lahko letošnje leto dobršen del odprtih vprašanj pripeljemo za korak ali dva naprej. Pričujoči prispevek je zato namenjen predvsem kot vzpodbuda in vabilo vsem, da septembra in oktobra po svojih močeh pomagata s terenskim delom. Upava, da bo zemljevid Slovenije z najdbami presenetljive pazverce s prihajajočo jesenjo še bolj zapolnjen in predvsem, da bo neopredeljenih najdb bistveno manj.

LITERATURA:

- DELL'ANNA, L., C. UTZERI, & E. DE MATTHAEIS, 1996. Biological differentiation and reproductive isolation of syntopic central Italian populations of *Chalcolestes viridis* (Vander L.) and *C. parvidens* (Artobol.) (Zygoptera: Lestidae). *Notul. odonatol.* 4(8):135-136.
- FRANKOVIĆ, M., 1997a. First record of *Chalcolestes parvidens* (Artob.) in Croatia (Zygoptera: Lestidae). *Notul. odonatol.* 4(9):149.
- FRANKOVIĆ, M., 1997b. A preliminary list of dragonflies of the island of Cres, Croatia. *Notul. odonatol.* 4(10): 160-161.
- JÖDICKE, R., 1997. Die Binsenjungfern und Winterlibellen Europas: Lestidae. Die Neue Brehm-Bücherei Bd. 631, Westarp Wissenschaften, Magdeburg. 277 str.
- KOTARAC, M., 1997. Atlas kačjih pastirjev (Odonata) Slovenije z Rdečim seznamom: projekt Slovenskega odonatološkega društva. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 205 str.
- OLIAS, M. & M. SERBEDIJA, 1998. Zur Faunistik und Ökologie der Libellen der Kvarner-Insel Krk (Kroatien). Diplomarbeit, Fachhochschule Eberswalde, Eberswalde. 148+1xx str.
- Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam. Priloga 21: Rdeči seznam kačjih pastirjev (Odonata) (Ur.l. RS 82/02)

(A. ŠALAMUN & M. BEDJANIČ)